

інформації та ін. Людину вбивають, як правило, не за зроблене, а за те, що вона могла б зробити, або вона реально заважає здійсненню планів замовника вбивства.

Між елементами такої характеристики простежуються кореляційні взаємозв'язки та взаємозалежності, з урахуванням цих даних будуються та висуваються слідчі версії при розслідуванні розглядуваних злочинів.

Таким чином, криміналістична характеристика вбивств на замовлення – це узагальнена інформаційна модель, що являє собою систематизований опис типових криміналістично значущих ознак вбивств на замовлення, які мають суттєве значення для їх виявлення, розкриття та розслідування. Вона виступає інформаційною основою побудови і формування оптимальної методики розслідування цього виду злочину.

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шевчук В.М.

**Коваленко А.В.,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
аспірант кафедри криміналістики та судової експертології**

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЖУРНАЛІСТІВ

Відповідно до положень КПК України, досудове розслідування розпочинається з внесення уповноваженою особою відомостей про ознаки кримінального правопорушення до ЄРДР. Найімовірнішими ситуаціями виявлення правоохоронними органами ознак посягань на життя та здоров'я журналістів є отримання заяви про вчинення кримінального правопорушення від особи, яка постраждала від злочину або іншої особи; виявлення трупу потерпілого; отримання заяви про зникнення потерпілого безвісти; отримання відомостей про відповідне кримінальне правопорушення зі ЗМІ. Вважаємо за доцільне докладніше розглянути особливості зазначених джерел інформації про ознаки посягань на життя та здоров'я журналістів.

Отримання заяви від особи, яка постраждала від злочину або іншої особи. Така заява може надійти від безпосередньої жертви злочину, якщо стан її здоров'я дозволяє їй особисто звернутися з повідомленням про вчинення проти неї злочину, або від сторонніх осіб, яким відомі обставини посягання, у випадку, якщо безпосередня жертва злочину мертва, або стан її здоров'я не дозволяє їй особисто звернутися до правоохоронних органів.

Перша ситуація є більш сприятливою, адже безпосередній потерпілий від злочину може надати найбільш актуальну та точну

інформацію про обставини події що сталася. При цьому, уповноваженій особі, яка приймає таку заяву або повідомлення, слід пам'ятати про можливість викривлення потерпілим інформації через хвилювання або шок, викликані злочинним діянням проти нього. У другому випадку, заявником може бути очевидець злочину, колега, родич чи член сім'ї потерпілого, інші особи, яким найчастіше відомий обмежений обсяг інформації про обставини посягання.

Зазвичай, при отриманні заяви про вчинення злочину, уповноважена особа, що вносить відомості про злочин до ЄРДР, має достатньо інформації для здійснення попередньої кваліфікації правопорушення. Так, в разі смерті потерпілого та наявності інформації, що може свідчити про зв'язок вбивства з професійною діяльністю журналіста, злочинне діяння слід попередньо кваліфікувати за ст. 348¹ КК України. У випадку коли достатніх відомостей про зв'язок вбивства з професійною діяльністю журналіста не виявлено, попередню кваліфікацію слід здійснювати за ч. 1 ст. 115 КК України. Коли потерпілий живий, в залежності від наявної в уповноваженій особі інформації про стан його здоров'я, попередню кваліфікацію слід здійснювати за ч. 2, 3 ст. 345¹ КК України в разі наявності інформації про зв'язок посягання з професійною журналістською діяльністю, або за ст.ст. 121, 122, 125, 126 КК України за відсутності такої інформації.

Виявлення трупу. У випадку, коли встановлюється що вбитий був журналістом, близьким родичем чи членом сім'ї журналіста, однією з основних версій слідства є вбивство у зв'язку з професійною журналістською діяльністю. Попередня кваліфікація такого вбивства залежить від того, чи була інформація про особу вбитого виявлена до, чи після внесення відомостей про злочин до ЄРДР.

У першому випадку, під час огляду місця події (який відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України може проводитися до внесення відомостей до ЄРДР) можуть бути виявлені документи, що посвідчують особу вбитого та документи, що підтверджують його статус журналіста; засоби здійснення професійної журналістської діяльності (аудіо- відеозаписувальна техніка, тощо); елементи службового одягу з маркуванням «ЗМІ», «ПРЕССА», «ЖУРНАЛІСТ», тощо. Попередня кваліфікація посягання за ст. 348¹ КК України можлива лише у випадках, коли наявний цілий комплекс ознак, що можуть вказувати на зв'язок вбивства з професійної журналістської діяльністю потерпілого (наприклад сліди знищення аудіо- відеотехніки, нотаток, зошитів, електронних носіїв, що імовірно належали потерпілому; наявність кримінальних проваджень за фактами погроз, побоїв, нанесення тілесних ушкоджень даній особі у зв'язку з її професійною журналістською діяльністю; тощо). В інших випадках рекомендується попередньо кваліфікувати таке вбивство за ч. 1 ст. 115 КК України.

У другому випадку, коли знайдений труп не було впізнано в ході здійснення огляду місця події, або не було встановлено статусу журналіста у потерпілого, доцільно попередньо кваліфікувати злочин за ч. 1 ст. 115 КК України. Після встановлення достатнього обсягу ознак, що можуть свідчити про зв'язок вбивства з професійною журналістською діяльністю потерпілого, правову кваліфікацію злочину слід змінити на ст. 348¹ КК України.

Отримання заяви про зникнення потерпілого безвісти. У разі отримання заяви про зникнення журналіста або його близького родича чи члена сім'ї, така заява має бути зареєстрована уповноваженою особою у журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події.

Відомості про факти безвісного зникнення особи вносяться до ЄРДР як інформація про кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України, з відміткою «безвісне зникнення». Проте, в разі достатньої кількості ознак, що можуть свідчити про вбивство зниклої особи у зв'язку із професійною журналістською діяльністю, вважаємо за доцільне здійснювати попередню правову кваліфікацію за ст. 348¹ КК України, з відміткою «безвісне зникнення» при внесенні відповідних відомостей до ЄРДР.

У випадку зникнення журналіста або його члена сім'ї чи близького родича, обставинами, що можуть свідчити про вбивство зниклої особи у зв'язку з професійною журналістською діяльністю, можуть бути: наявність інформації про погрози, що надходили особі до зникнення; наявність інформації про конфлікти журналіста з іншими особами через його журналістську діяльність; виявлення особистих речей потерпілого, його транспортних засобів зі слідами крові або боротьби; виявлення знарядь здійснення професійної журналістської діяльності, що належали журналісту та були знищені, пошкоджені, виведені з ладу, тощо.

Отримання відомостей про ознаки кримінального правопорушення із засобів масової інформації. Відповідно до ст. 25 КПК України, прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого). Оскільки ч. 2, 3 ст. 345¹ та ст. 348¹ КК України не віднесені нормою ст. 477 КПК України до випадків початку кримінального провадження виключно на підставі заяви потерпілого, допускається самостійне виявлення слідчим, прокурором ознак таких злочинів.

З огляду на специфіку злочинів, що вивчаються, найбільш вірогідним джерелом отримання інформації про посягання є засоби масової інформації. Журналісти часто висвітлюють у своїх матеріалах

факти порушення прав їх колег, зокрема у ЗМІ можуть бути оприлюднені повідомлення про побиття, зникнення журналістів або їх членів сім'ї чи близьких родичів. Така ситуація можлива якщо постраждалі особи з тих чи інших причин не звернулися до правоохоронних органів з відповідною заявою відразу після вчинення щодо них злочину.

Висловлені рекомендації, на наш погляд, сприятимуть практичним працівникам у ефективному виявленні ознак посягань на життя та здоров'я журналістів та у правильному здійсненні попередньої кваліфікації таких діянь.

Лейба О.А.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри кримінального процесу

ЦІННІСНА РОЛЬ ТЛУМАЧЕННЯ У ПЕРЕБОРЕННІ ПРАВОВОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Однією з найголовніших ознак, які характеризують державу як правову, є забезпечення принципу верховенства права. Невід'ємною складовою частиною принципу верховенства права є принцип правової визначеності, яким встановлюються певні вимоги до нормативно-правових актів і законів зокрема. Вимоги до визначеності законодавства передбачають чітке формулювання правової норми; обов'язкове оприлюднення нормативно-правових актів; відсутність внесення непередбачуваних змін до законодавства і стабільність правових норм. Саме принцип правової визначеності вимагає, щоб юридичні норми були чіткими, точними та спрямованими на забезпечення передбачуваності ситуацій і правовідносин, в які вступають їх учасники. Проте нерідко виникають ситуації, коли норма права сформульована неоднозначно, а іноді навіть суперечить іншим нормам, виникає колізія. У таких випадках важлива роль відводиться тлумаченню норм права. Вельми актуальний характер має тлумачення у кримінальному процесі. Бо як ні в якому процесі, в кримінальному – питання щодо визначеності й чіткості норм стоять особливо гостро. Це пов'язано з тим, що в межах кримінального процесу діє принцип «дозволено лише те, що прямо передбачено законом». А отже, зміст норми права повинен бути однозначним, тобто бути зрозумілим як для осіб, які ведуть кримінальний процес (наприклад, слідчий), так і для тих, хто залучається до участі у кримінальному провадженні (наприклад, потерпілий, обвинувачений та ін.).

В літературі «тлумачення» пропонується розглядати як багатозначний термін. Так, тлумачення, з одного боку, визначається як

УДК 340(043.2)

Адреса редакційної колегії:

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, Харків, 61024, Україна

Тези друкуються мовою оригіналу, відображають позицію автора,
який несе відповідальність за зміст

Юридична осінь 2016 року: зб. тез доповідей та наук. повідомл.
учасників всеукр. наук. конф. молодих учених (Харків, 15 листоп. 2016 р.)
/ за заг. ред. А.П. Гетьмана. – Х.: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого:
Мадрид, 2016. – 235 с.

УДК 340(043.2)

©Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© «Друкарня «Мадрид»», 2016